

23. Н.Кукольник. Мои задушевные записки (рукопись, 1857) // ОР РНБ. – Ф. 402. (Кукольника). – Опись 1. – Д. № 1.
24. Жаботникий В. О языках и прочем // Избранное. – Иерусалим–С. – Рупринт – Петербург, 1992.
25. А.В. На каком языке написано «Слово о полку Игореве» // 2000. – К., 2005.
26. Н.Кукольник. Записные книжки. Цитируется по М.И.Глинка. Полное собрание сочинений. – М., 1978. – Т.2.
27. Неизвестный автор. «Азовское сидение» (рецензия) // РГАЛИ. – Ф. 838. – Оп. 1. – Д. 66.
28. Предисловие М.Олійник-Шубравської к книге Д.Еварницкого «Запоріжжя в залишках старовини и переказах народу». – К., 1995.
29. А.Воронцов. Гоголь, Украина и Россия // Литературная газета – 2007. – № 10. – 14–20 марта.
30. Цибаньова О. Євген Гребінка. – К., 1972.
31. Гусьнай И.И. Языковой вопрос в Подкарпатской Руси. – Пряшев (Словакия), 1921. Об этом (относительно языка «белых хорватов») говорит и А.Абакумов в статье «На каком языке написано «Слово о полку Игореве» // 2000. – К., 2005.
32. А.Воронцов. Гоголь, Украина и Россия // Литературная газета. – 2007. – № 10. – 14–20 марта. Рассуждая об истории украинского языка и цитируя Н.Гоголя, автор допускает много неточностей. Забывая об истории всего вопроса в целом, автор местами делает ошибочные выводы.
33. Гоголь Н.В. Полное собрание сочинений. – Л., 1952. – Т. 10.
34. Чернышевский Н.Г. Рецензия «Азовское сидение» // Современник. – 1855. – № 6.
35. Н.Кукольник. Вопросы русской жизни (рукопись). – Ф. 371. – Ед.хр.54.
36. Шимов Я. Габсбургское наследие Западной Украины // Отечественные записки. – М., 2007. – № 34 (1).
37. ИРЛИ. – Ф. 371. – Ед. хр. 3.; ИРЛИ. – Ф. 371. – Ед. хр. 3.

Summary

The report is devoted to product of Russian writer Nestora of the Puppeteer « the Azov sitting ». It is considered(examined) as the writer who has negatively responded about "Кобзаря" Shevchenko, transfers informal conversation of characters in the Ukrainian language. One Ukrainian song which is sung in a course of action by one of heroes of a drama understands, and is shown, that the author is not realized, involuntarily, in обмолвках, revolutions and other receptions as though blabs out in the love to Ukrainian people and its language. Review Чернышевского « the Azov sitting » which reproaches the Puppeteer with unwillingness to use « correct малорусский language » is considered also. As has shown the analysis дневниковой (not published till now) N.Kukol'nika's records, he invited to debate on destiny of Ukraine so imperial authority did not recognize Ukrainian people for the nation.

Г. С. Онуфрієнко

УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Перекладацька справа супроводжує всю історію людства, впливає на розвиток і становлення національних літературних мов. Відомо, що перші перекладачі-професіонали з'явилися на півдні сучасного Іраку і в Давньому Єгипті ще в кінці IV – початку III тисячоліття до н.е. Фундатором теорії художнього перекладу вважають давньоримського політика, літератора, філософа, неперевершеного оратора Марка Тулія Цицерона. Саме він найпершим скритикував послівний переклад як прояв непрофесіоналізму. У Давньому Римі художній переклад розглядали як особливий різновид літературної діяльності.

У XX столітті з теорії перекладу опубліковано чимало наукових праць, починаючи з брошури «Принципи художнього перекладу» (1919р.), книги А.Фінкеля «Теорія і практика перекладу»(1929р.) та книги А.Федорова «Вступ до теорії перекладу» (50-ті роки). Значний внесок у розвиток загальної теорії перекладу зробили Л.Бархударов, Б.Беляєв, А.Вежбицька, Є.Верещагін, С.Влахов, В.Гак, Г.Гачечиладзе, Ю.Львін, О.Каде, І.Кашкін, В.Комісаров, В.Кухаренко, Л.Латишев, А.Лілова, М.Літвінова, В.Маслова, Р.Міньяр-Белоручев, Л.Мурзін, Ю.Найда, Я.Рецкер, М.Сорока, С.Флорин та інші. Проте лишаються неоднозначно розв'язуваними важливі теоретичні проблеми: До якої групи філологічних (лінгвістичних чи літературознавчих) наук треба віднести перекладознавство? Як кваліфікувати перекладознавство? Як долати проблему лакуарності у процесі перекладу насамперед художнього тексту?

У нашій попередній роботі, оприлюдненій на секції №8 «Теорія і практика перекладу» на XVI Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» (25-27 червня 2007р., м. Київ), ґрунтовно висвітлено специфіку вторинного тексту, породжуваного на базі вихідного в умовах міжкультурної комунікації (на матеріалі аналізу українських перекладів поезії У.Шекспіра). Мета цієї роботи – висвітлити в історичному вимірі і в процесі літературно-естетичної комунікації здобутки й специфіку художнього перекладу як важливого чинника функціонування української літературної мови.

Талановитий російський поет-перекладач В. Жуковський переконливо розмежував переклади прозових і поетичних творів: «Перекладач у прозі є раб, перекладач у віршах – суперник» [1, с. 854].

Українська історія перекладу на сьогоднішній день нараховує понад 1000 років. Вона почалася відразу ж після прийняття християнства на Русі в X сторіччі (988 р.) і триває по цей час. В XI-XIII сторіччях перекладу в першу чергу підлягали клерикальні твори: Біблія, життя святих і апостолів. Падіння Київської Русі і розпад Візантійської імперії значно уповільнили перекладацький процес в Україні. Український переклад завжди був засобом зв'язку України зі світом. І хоча впродовж XVII-XVIII сторіч український народ і його мова піддавались утискам, перекладацька діяльність не припинялася. Незважаючи на заборону царським урядом української мови і в XIX ст. переклад активізується, «що знаменує собою новий тип у його розвитку, для якого властивий якісно новий підхід, що включає таке поняття, як адекватність» [2, с. 5]. З'являються перекладачі- професіонали з різнобічною підготовкою, формується інше ставлення до першоджерела, перекладаються твори як світової класики, так і сучасників.

Ключовою постаттю в історії українського перекладу справедливо вважають Ю. Федьковича, який стояв у витоків мистецтва перекладу в Україні. Здійснивши талановиті переклади народною мовою багатьох творів видатних німецьких письменників, він прагнув передати засобами української мови не тільки ідіостилю німецьких авторів, але й розкрити свою творчу індивідуальність. Значне місце посідає перекладацька творчість Івана Франка, який у своїй праці «Дещо про мистецтво перекладу» [3, с. 398] окреслив концептуальний підхід до українського перекладу: необхідність здійснювати переклад виключно з оригіналу і досконало володіти іноземною мовою для зберігання як чистоти мови першоджерела, так і поетичного замислу автора. На період 20-40-х років припадає діяльність, безсумнівно, одного з найвидатніших перекладачів першої половини XX сторіччя Миколи Зерова (1890-1937 роки), якому вдалося, крім зберігання сюжетної лінії, передати також художні особливості і дух оригіналів. На третій період (кінець 50-х - початок 60-х років) припадає перекладацька творчість М. Рильського, який також був активним літературним критиком перекладу і заклав основи наукової української критики художнього перекладу.

Перекладацьких прийомів навчилася і Леся Українка, приділивши багато уваги найскладнішому різновиду перекладу – художньому. Її переклади яскраво випромінюють феноменальність творчої особистості, її особисте ставлення як перекладача до зазначених творів і, безумовно, віддзеркалюють український погляд на висвітлювані проблеми.

Леся Українка активно працювала також над перекладом «Макбета» в другий кримський період, подавши українською мовою майже три сцени з першої дії (213 рядків). Її переклади – зразок вільної асоціації як інтерпретації першоджерела, завдяки чому створено атмосферу поетичного голосу щирого українця. Проаналізуємо першу сцену «Макбета», яка починається діалогом відьом у полі.

Одна відьма каже : When shall we three meet again? In thunder, lightning, or in rain? (SCENE I. A desert place)

І ось як це перекладено Лесею Українкою: [3, с. 318]: Коли ми стрінемось, сестриці? Чи в грім, чи в дощ, чи в блискавиці?

Введенням слова «сестриці» Леся Українка, по-перше, забезпечує більш зрозумілий переклад (що саме відьми збираються зустрітись), а по-друге, нагадує таке знайоме українцям звертання дівчини до своїх подружок, що свідчить про національне сприймання твору письменницею. Семантичне наповнення такого перекладу можна віднести до етнічного стереотипу українців, і в цьому перекладі прослідковується саме ментальна спрямованість.

Інтерпретаційний характер перекладу, як доведено його теоретиками, найяскравіше і наймасштабніше виявляється при вторинному продукуванні текстів саме літературно-естетичної комунікації. При цьому є цілком очевидним, що художня інтерпретація підпорядкована у першу чергу специфіці системи мови перекладу. У наших прикладах – української мови. Втім на вторинний текст, тобто текст перекладу, обов'язково впливають і час як означений момент історичного розвитку суспільства, до якого належить перекладач, і гендерна характеристика перекладача, і ступінь його освіченості, і життєвий та перекладацький досвід, і, нарешті, літературно-художні смаки та ідеали.

В інтерпретації великої письменниці набуває специфічного значення такий чинник, як підтекст, читання міжрядкової інформації, що є важливим саме для українського читача. Використовувані Лесею Українкою народні вислови дозволяють максимально наблизити твір великого У. Шекспіра до українського народу. В художньому перекладі важливим вважається бачення перекладачем внутрішнього світу оригіналу. Особливою рисою українського перекладу, на наш погляд, є така інтерпретація твору, яка була б зрозуміла для кожного, тому інколи переклад набуває деякого національного колориту. Відтак, мистецтво поетичного перекладу перебуває у владі двох суперечливих тенденцій: з одного боку, перекладені вірші мають справляти на читача безпосередній емоційний вплив самого автора, а з іншого - вони вносять в літературу і нове від перекладача, збагачуючи читачів невідомими до того часу поетичними образами, ритмами, емоціями, почуттями, асоціаціями.

Отже, переклад художніх творів українською мовою є вагомим чинником функціонування української літературної мови, завдяки якому унікальний текст оригіналу, презентуючи певну культуру/субкультуру, вписується в контекст іншої культури, мовою якої і здійснений переклад. Завдання перекладача - максимально враховувати всі необхідні умови для забезпечення ефективної міжкультурної комунікації. Втім змістовий параметр і жанрова специфіка художнього тексту-оригіналу та різні естетичні цінності й смаки самих перекладачів обумовлюють можливість і варіативність

інтерпретацій одного й того ж джерела різними творчими особистостями навіть засобами однієї мови, в межах однієї культури/субкультури, одного історичного часу.

Здійснене в історичному вимірі дослідження українського художнього перекладу переконує, що переклад як процес доцільніше кваліфікувати як п'ятий різновид мовленнєвої діяльності з компонентами мовної комунікації.

Джерела та література

1. Жуковский В.А. Сочинения в стихах и прозе. – СПб., 1901.
2. Сорока М. // Дивослово. – 1999. – №40 (152).
3. Франко І. Дещо про мистецтво перекладу // Твори: В 20 т. – К., 1955. – Т. 16.
4. Леся Українка. Зібрання творів: У 12 т. – К., 1975. – Т. 2.
5. William Shakespeare, "Macbeth", 1606., Act 1, Scene 1: A desert place. [WWW document]. URL <http://shakespeare.mit.edu/macbeth/full.html>

Summary

The actual linguo-culturological problem is analyzed – literary-aesthetical value of artistic translation as an important factor of the Ukrainian literary language functioning and specificity of the secondary text, raised on the basis of the conditions of inter-cultural communication.

Н. В. Руколянська

СИНОНІМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ У ТЕРМІНОЛЕКСИЦІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Одним із ключових показників вияву системної організації термінології кожної наукової галузі є парадигматичні відношення, зокрема синонімічні, між терміноодиницями, якими не лише номінуються відповідні поняття, а й передаються різноманітні зв'язки між ними. Це підтверджують окремі наукові розробки українських філологів на матеріалі різних галузевих терміносистем: біологічної (Л. Симоненко), садівничої (Л. Костенко), маркетингової (Д. Шафран), психологічної (Л. Векслинець), церковної (С. Бібла), науково-технічної (О. Микитюк), судово-медичної (Т. Лепеха), суспільно-політичної (Т. Панько), органічної хімії (Н. Цимбал) та ін. На матеріалі термінолексичних текстів чинного українського кримінально-процесуального права (КПП) досліджується системоутворювальна категорія ще не була об'єктом окремого лінгвістичного спостереження.

У наших попередніх розробках, матеріали та результати яких оприлюднено у таких фахових виданнях, як „Ономастика і апелятиви” (Дніпропетровськ, 2004), „Мова і культура” (Київ, 2006), „Українська термінологія і сучасність” (Київ – Умань, 2007), досліджено лексико-семантичні групи в термінології кримінального права [1], російсько-українські відповідники в термінології КПП [2] та описано специфіку гіперо-гіпонімічних відношень в термінології КПП [3].

Мета цієї статті - виявлення й аналіз синонімічних зв'язків на матеріалі термінів кримінально-процесуального права сфери їх функціонування, зокрема „Кримінально-процесуального кодексу України” станом на 15 червня 2006 року [4].

У сучасному українському термінознавстві доведено, що правничі тексти, як мінімум, є „трех основних класів: 1) що використовують терміни; 2) що фіксують терміни; 3) що створюють терміни; та/або комбіновані їх варіанти” [5, с.267]. Звідси на часі є дослідження саме у текстовому просторі системоутворювальних категорій термінології права, яка інтенсивно і розвивається, і збагачується, і внаслідок цього внаслідок.

Щодо синонімії у сучасній науковій літературі ще не усталився однозначний погляд на сутність цього мовного явища в термінології. Залишаються дискусійними і такі проблеми: межі термінологічної синонімії, критерії синонімічності в термінології, шляхи усунення синонімії з українських терміносистем, особливості фіксації синонімічних термінів у словниках тощо. Щоправда, майже всі мовознавці визнають природність і неминучість синонімічних відношень між термінами як вияв загальномовних процесів, як закономірне і функціонально виправдане явище, хоча й висловлюють суперечливі думки. Одні вчені твердять, що синоніми в термінології – це дублети (або абсолютні синоніми), оскільки в них однаковий обсяг значень, зафіксованих дефінітивно, і вони не мають семантичних відмінностей чи емоційних конотацій, не виконують стилістичних функцій (Л. Векслинець, А. Коваль). В. Гак та В. Лейчик поділяють цю точку зору, розглядаючи синонімію як лексичну чи морфологічну варіантність. Інші вважають, що терміни-синоніми – це не лише дублетні (абсолютні) форми, а й відносні (І. Кочан, Т. Панько, Г. Сергєєва). Деякі називають синонімічні терміни або омонімами (Т. Соколовська), або лексичними паралелізмами (О. Гребенюк). Дехто з науковців під час опису синонімів у термінології взагалі не пояснює, як саме визначаються синонімічні одиниці в терміносистемі (Т. Дятчук, Н. Овчаренко, Т. Лепеха). Дослідження синонімічних зв'язків термінів, як правило, здійснюється на матеріалі окремих українських терміносистем.